ſpondentē ꝟo oniam dixiſſe. Hic eſt fratrum
amator populi iſrl'. hic eſt qui multum orat ꝓ
pplo ⁊ vniuſa ſancta ciuitate hieremias pphe
ta dei. Extendiſſe aūt hieremiam dextram et
dediſſe iude gladiū aureū dicentem. Accipe
ſanctum gladiū munus a deo: in quo deiicieſ
aduerſarios populi mei iſrl'. Exhortati itaqꝫ
iude ſmonibus bonis valde de q̄bus extolli
poſſet impet⁹: ⁊ animi iuuenū ꝯfortari: ſtatu
erunt dimicare ⁊ confligere fortit' vt ꝟtus de
negocijs iudicaret: eo ꝙ ciuitas ſancta ⁊ tem
plum piclitarent'. Erat eñ ꝓ vxorib⁹ et filijs
itemqꝫ ꝓ fratribus ⁊ cognatis minor ſollicitu
do: maximus ꝟo ⁊ pͥmus pro ſanctitate timor
erat templi: ſed ⁊ eos q̄ in ciuitate erant non
minima ſollicitudo habebat pro his q̄ ꝯgreſ=
ſuri erant. Et iam cum oēs ſperarēt iudiciuꝫ
futurū: hoſteſqꝫ adeſſent atqꝫ exercitus erat
ordinat⁹ beſtie eq̄teſqꝫ oportuno loco cōpoſi=
ti ꝯſiderās machabe⁹ aductū mltitudis ⁊ ap=
paratū variū armoꝝ. ac ferocitatē beſtiarum
extendēs man⁹ in celū. ꝓdigia facientē dñm
inuocauit: q̄ nō ſm armoruꝫ potētiā. ſed ꝓut
ipſi placet dat dignis victoriā. Dixit aūt inuo=
cans hoc mō. Tu dñe q̄ miſiſti angelū tuum
ſub ezechia rege iuda: ⁊ interfeciſti de caſtris
ſennacherib centum octogintaq̄nqꝫ milia et
nunc dñator celorum mitte angelū tuū bonū
añ nos in timore ⁊ tremore magnitudis bra/
chij tui vt metuāt q̄ cum blaſphemia veniūt
aduerſus ſanctū pplm tuū. Et hic q̄dem ita ꝑ
orauit. Nicanor aūt ⁊ q̄ cū ipo erāt cuꝫ tubis
⁊ canticis admouebāt. Iudas ꝟo ⁊ q̄ cuꝫ eo
erāt inuocato deo ꝑ oratōnes ⁊ cōgreſſi ſunt
manu q̄dem pugnātes: ſꝫ ⁊ dñm cordib⁹ orā/
tes ꝓſtrauerūt non minus trigita q̄nqꝫ milia
pͥſentia dei magnifice delectati. Cumqꝫ ceſſaſ=
ſent ⁊ cū gaudio redirent. cognouerunt nicano=
rem ruiſſe cū armis ſuis. Facto itaqꝫ clamo/
re ⁊ pturbatōe ſuſcitata patria voce oīpoten
tem dñm bñdicebāt. Precepit autẽ iudas q̄
ꝑ oīa corpe ⁊ aīmo mori ꝓ ciuib⁹ parat⁹ erat
caput nicanoris ⁊ manū cū humero abſciſam
hieroſolymā pferri. Quo cū pueniſſet cōuo/
catis ꝯtribulibus ⁊ ſacerdotib⁹ ad altare: ac/
cerſijt: ⁊ eos q̄ in arce erāt. Et oſtenſo capite
nicanoris ⁊ manu nepharia quam extēderat
cōtra domū ſanctā omipotentꝭ dei magnifice
gl'iaus eſt. Linguā etiā impij nicanorꝭ pͥciſā
iuſſit particulati auib⁹ dari: manū aūt demē/
tis ꝯtra templū ſuſpendi. Oēs igit' celi bñdi=
xerūt dñm dicentes: bñdictus q̄ locū ſuū icō=
taminatū ſeruauit. Suſpēdit aūt nicanorꝭ ca=
put in ſumma arce vt euidens eſſet ⁊ manife=
ſtum ſignū auxilij dei. Itaqꝫ oēs cōi conſilio
decreuerunt nullo modo diem iſtum abſqꝫ ce
lebritate pͥterire: habere aūt celebritatem ter/
tiadecima die mēſis adar: q̄ dicit' voce ſyria=
ca pͥdie mardochei die. Igit' his erga Nica/
norem geſtis: ⁊ ex illis tpibus ab hebreis ci/
uitate poſſeſſa: ego q̄ꝫ in his faciā finē ſermo=
nis. Et ſiq̄dem bñ et vt hiſtorie cōpetit hoc ⁊
ipe velim: ſi aūt minus digne. cōcedendū eſt
mihi. Sicut eñ vinū ſꝑ bibere aut ſꝑ aquaꝫ
ꝯtrariū eſt: alterniſ aūt vti delectabile: ita le
gentibus ſi ſꝑ exactus ſit ſermo: non erit gra=
tus. hic ḡ erit conſummatus.

Explicit ſecūdus liber Machabeorū.

Incipit epl'a beati Hieronimi ad Dama/
ſum papam in quatuor Euangeliſtas.

Beatiſſimo pape damaſo.
Hieronymus. Nouū op⁹
me facere cogis ex veteri:
vt poſt exemplaria ſcͥptu/
rarum toto orbe diſꝑſa q̄ſi
quidaꝫ arbit' ſedeā ⁊ q̄ꝛ in
ter ſe variāt. q̄ ſint illa que
cum greca ꝯſentiāt veritate diſcernā. Pius
labor ſꝫ piculoſa pͥſumptio. iudicare de ceterꝭ
ipſum ab omibus iudicandū: ſenis mutare li=
guam ⁊ caneſcentē mundū ad initia retrahe/
re paruulorū. Quis eñ doct⁹ piter vel indo
ctus: cū in man⁹ volumen aſſumpſerit: ⁊ a ſa=
liua quā ſel' imbibit viderit diſcrepare qͦ le/
ctitat. nō ſtatim erūpat in vocē me falſarium
me clamans eſſe ſacrilegū: q̄ audeam aliq̄d in
veteribus libris addere. mutare. corrigere.
Aduſus quā inuidiā duplex cauſa me conſo
latur. qͦ ⁊ tu q̄ ſummus ſacerdos es. fieri iu/
bes. ⁊ verū non eſſe quod variat. etiam male=
dicorum teſtimonio comprobat'. Si eñ lati/
nis exemplarib⁹ fides eſt adhibenda: reſpon=
deant quibus tot ſunt exemplaria pene quot
codices. Sin autem veritas eſt querenda de
pluribus. cur nō ad grecam originē reuerten=
tes ea que vel a vicioſis interpͥtibus male edi
ta. vel a pͥſumptoribus imperitꝭ emendata ꝑ=
uerſius. vl' a librarijs dormitātibus aut addi
ta ſunt aut mutata corrigimus. Neqꝫ ꝟo ego
de veteri diſputo teſtamento. quod a ſeptua=
ginta ſenioribus in grecam linguam verſum
tertio gradu ad nos vſqꝫ puenit. Non quero
q̄d aq̄la q̄d ſymachus ſapiāt: q̄re theodotiot
int' nouos ⁊ vetꝭes medi⁹ incedat. Sit illa ꝟa
interpͥtatio: quam apl'i ꝓbauerunt. De nouo
nūc loq̄r teſtamento qͦ grecū eſſe nō dubiuꝫ
eſt: excepto apl'o mattheo. q̄ pͥm⁹ i iudea euā=
geliū xp̄i hebraicis lr̄is edidit. Hoc certe cuꝫ
in nr̄o ſermone diſcordat. ⁊ diūſos riuulorum
tramites ducit: vno de fonte q̄rēdus eſt. Pre
termitto eos codices q̄s a Luciano ⁊ heſitio
nuncupatores paucorū hoim aſſerit' peruer/

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſa contētio: ꝗbus vtiqꝫ nec in veteri iſtrumē-
to poſt ſeptuaginta interp̄tes emēdare ꝗd li-
cuit. nec in nouo ꝓfuit emēdaſſe: cū multaruꝫ
gentiū linguis ſcriptura añ tranſlata doceat
falſa eſſe ꝗ̄ addita ſunt. Igit̃ hec p̄ns p̄fatiū-
cula pollicet̃ q̄tuor tm̄ euāgelia: quorū ordo
eſt iſte: matthe⁹. marcus. lucas. iohēs. codi-
cum grecorū emēdata collatōe ſ; veterū: que
ne multū a lectōis latine ꝯſuetudine diſcrepa
rent ita calamo impauim⁹: vt his tm̄ q̄ ſenſuꝫ
videbant̃ imutare. correcti. reliq̄ manere pa-
teremur vt fuerāt. Canones ꝗ̄ ꝗs euſebi⁹ ce-
ſarienſis epūs alexandrinū ſecut⁹ ammoniū
in decē numeros ordiauit: ſicut in greco haben
tur exp̄ſſimus. Et ſi quis de curioſis voluerit
noſſe ꝗ in euāgelijs vel eadē vel vicina vel ſo-
la ſint: eoruꝫ diſtinctōe cognoſcet. Magn⁹ ſi
ꝗdem hic in nr̄is codicibus error inoleuit: duꝫ
ꝗd in eadē re. alius euangeliſta plus dixit. in
alio q2 min⁹ putauerit. addiderūt: vel dū eun-
dem ſenſuꝫ alius alit̃ expreſſit. ille ꝗ vnū e q̄-
tuor p̄mū legerat. ad ei⁹ exemplū ceteros ꝗꝫ
eſtimauerit emēdandos. Vñ accidit. vt apud
nos mixta ſint oīa. ⁊ in marco plura luce atqꝫ
matthei. Rurſum in mattheo plūa iohannis ⁊
marci: ⁊ in ceteris reliquorū ꝗ in alijs ꝓpria
ſunt inueniant̃. Cū itaqꝫ canones legeris ꝗ ſb-
iecti ſunt cōfuſionis errore ſublato: ⁊ ſimilia
oim ſcies. ⁊ ſingul̃ ſua ꝗꝫ reſtitues. In cano
ne p̄mo ꝯcordant q̄ttuor. matthe⁹. marc⁹. lu-
cas. iohānes. In ſecūdo tres. matthe⁹. mar-
cus. lucas. In tertio tres. matthe⁹. lucas. io-
hānes. In q̄rto tres. matthe⁹. marc⁹. iohēs.
In q̄nto duo. matthe⁹. lucas. In ſexto duo.
matthe⁹. marcus. In ſeptio duo: mattheus.
iohēs. In octauo duo. lucas. marc⁹. In nono
duo. lucas. iohānes. In decio. ꝓpria vn⁹ ꝗſ-
ꝗꝫ que non habent̃ in alijs ediderūt. Singul̃
vero euāgelijs ab vno incipiēs vſqꝫ ad finē li-
brorū diſpar numer⁹ accreſcit. Hic nigro co-
lore p̄ſcriptus ſub ſe hꝫ aliū ex minio diſcolo
rem numerū: ꝗ ad decē vſqꝫ ꝓcedens indicat
p̄or numer⁹ in quo ſit canone reqrendus. Cū
ḡ apto codice (verbi grā) illud ſiue illud capi
tulum ſcire volueris cuius canonis ſit: ſtatiꝫ
ex ſubiecto numero doceberis. ⁊ recurrens
ad p̄ncipia in quibus canonum eſt diſtincta
cōgeries: eodem qꝫ ſtatim canone ex titlo frō
tis inuento: illum quē querebas numerū ei⁹
dem euangelij qui ⁊ ip̄e ex inſcriptione ſigna
tur inuenies: atqꝫ e vicio ceterorū tramitibus
inſpectis: ꝗs numeros e regiōe habeāt adnota
bis: ⁊ cum ſcieris recurres ad volumina ſin-
gulorū ⁊ ſine mora repertis numeris ꝗs ante
ſignaueras reperies ⁊ loca in ꝗb⁹ vel eadē vel
vicina dixerunt. Opto vt in chriſto valeas.
⁊ memineris mei papa beatiſſime.

Incipit alius prologus.

Plures fuiſſe qui euangelia ſcri
pſerunt Lucas euangeliſta te-
ſtatur dicens. Quoniā quidem
multi conati ſunt ordinare nar-
rationē rerū que in nobis com-
plete ſunt. ſicut tradiderunt nobis qui ab ini-
tio ipi viderūt ſmonem. et miniſtrauerunt ei
⁊ p̄ſeuerantia vſqꝫ ad p̄ſens tpus monimēta
declarāt: que a diuerſis autoribus edita diu̇-
ſarum hereſum fuere p̄ncipia. vt eſt illud iu-
xta egyptios. ⁊ thomā ⁊ matthiā et bartho-
lomeum duodecim quoqꝫ apoſtolorū: ⁊ ba-
ſilidis atqꝫ appollinis ac reliquorū quos enu
merare longiſſimū eſt. cū hec tātū in preſenti-
arū neceſſe ſit dicere. extitiſſe quoſdā qui ſine
ſpū ⁊ gratia dei conati ſunt magis ordinare
narrationem. ꝗ̄ hiſtorie texere veritatē. Qui
bus iure poteſt illud ꝓpheticū coaptari. Ve
qui prophetant de corde ſuo. qui ambulant
poſt ſpiritū ſuum. qui dicunt. hec dicit domi
nus: ⁊ dominus non miſit eos. De quibus ⁊
ſaluator in euāgelio iohannis loquit̃. Oēs ꝗ
ante me venerunt: fures fuerunt ⁊ latrones.
Qui venerūt: nō qui miſſi ſunt. Ipſe em̄ ait.
Veniebant ⁊ ego nō mittebam eos. In veni
entibus p̄ſumptio temeritatis. in miſſis obſe
quium ſeruitutis eſt. Eccleſia aūt que domi
voce ſupra petrā fundata eſt. quam introdu-
xit rex in cubiculū ſuum: ⁊ ad quā p foramen
deſcenſionis occulte miſit manū ſuam ſimilis
dāmule hinnuloqꝫ ceruorū quattuor flumia
paradiſi inſtar eructuās quatuor ⁊ angulos
⁊ annulos habet p quos quaſi arca teſtamē-
ti ⁊ cuſtos legis domi lignis mobilib⁹ vehit̃.
Primus omniū mattheus eſt publican⁹ co-
gnomento leui: qui euangelium in iudea he-
breo ſermone edidit ob eorū vel maxime cau-
ſam qui in ieſum crediderāt ex iudeis: ⁊ neq̄-
ꝗ̄ legis vmbra ſecedente euangelij veritateꝫ
ſeruabant. Secundus marcus interpres apo-
ſtoli petri. ⁊ alexandrine eccl̃e p̄mus epiſcop⁹
qui dn̄m quidem ſaluatorem ipſe non vidit:
ſed ea que audierat magiſtrum p̄dicantē: iu-
xta fidem magis geſtoruꝫ narrauit ꝗ̄ ordinē
Tertius lucas medicus natione ſyrus antio-
cenſis. cui⁹ laus in euāgelio: ꝗ ⁊ ipſe diſcipu-
lus apoſtoli pauli in achaie bythinieqꝫ par-
tibus volumē condidit. ꝗdam alti⁹ repetens
vt ⁊ ipſe i ꝓhemio confitet̃ audita magis ꝗ̄
viſa deſcribens. Vltim⁹ iohānes apl̄s ⁊ euan
geliſta quem ieſus amauit plurimū. ꝗ ſuper
pectus dn̄i recumbens puriſſima doctrinarū
fluēta potauit: ⁊ ꝗ ſolus de cruce meruit audi-
re. Ecce mr̄ tua. Is cū eſſet in aſia. ⁊ iam tunc

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

hereticoꝝ ſemina pullularent cherinthi. ⁊
hebionis ⁊ ceteroꝝ q̄ negant xp̄m i carne ve
niſſe: quos ⁊ ipſe in ep̄la ſua antichriſtos vo=
cat. ⁊ ap̄lus paulus frequent̄ ꝑcutit. coactus
eſt ab oībus pene tunc aſie epiſcopis et ml̄ta
rum eccl̄aꝝ legatōibꝰ de diuinitate ſaluatorꝭ
altius ſcribere ⁊ ad ip̄m (vt ita dicā) dei v̄bū
non tam audaci q̄ȝ felici temeritate ꝑrumpe.
vt eccl̄aſtica narrat hiſtoria cū a fratribꝰ co=
gerēt vt ſcriberet. ita facturuȝ ſe reſpōdiſſe. ſi
indicto ieiunio in cōe omēs deum dep̄carent
Quo expleto reuelatōe ſaturatꝰ in illud pro=
hemium celo veniens eructauit. In p̄ncipio
erat v̄bum et v̄bum erat apud deum ⁊ deus
erat v̄bū. hoc erat in p̄ncipio apud deū. Hec
igit̄ q̄ttuor euāgelia multo an̄ p̄dicta ezechie
lis q̄ȝ volumē ꝓbat: i quo p̄ma viſio ita con=
texit̄. Et in medio ſimilitudo q̄ttuor aīalium
et vultus eoꝝ. Facies hoīs ⁊ facies leonis
et facies vituli et facies aq̄le. Pꝛia homis fa
cies mattheum ſignificat. q̄ q̄ſi de hoīe exor=
ſus eſt ſcribere. Lib generatiōis ieſu xp̄i filij
dauid filij abraā. Secūda marcū. i q̄ vox le=
onis in heremo rugientꝭ audit̄. Vox claman
tis i deſ'to parate viā dn̄i. rectas facite ſemi=
tas eius. Tertia vituli. q̄ euangeliſtā lucaȝ a
zacharia ſacerdote ſumpſiſſe initiuȝ p̄figurat
Quarta iohem euangeliſtā. q̄ aſſumptis pen
nis aq̄le ⁊ ad altiora feſtinans de v̄bo dei diſ=
putat. Cetera q̄ ſequunt̄ in eundē ſenſum ꝓfi/
ciunt. Crura eoꝝ recta ⁊ pennati pedes: ⁊ q̄
cunq̄ȝ ſp̄us ibat. ibant: et non reuertebant̄ et
dorſa eoꝝ plena ocul': et ſcintille ac lāpades i
medio diſcurrentes. et rota in rota. ⁊ in ſingu
lis q̄tuor facies. Vn̄ et apocalypſis Johis.
poſt expoſitōȝ vigintiq̄tuor ſenioꝝ q̄ tenen/
tes citharas ⁊ phialas adorantes agnuȝ dei.
introducit fulgura atq̄ȝ tonitrua. et ſeptē ſpi/
ritꝰ diſcurrētes et mare vitreū. ⁊ q̄tuor aīalia
plena oculis dicēs. Aīal p̄mū ſimile leoni. et
ſecūdū ſiı̄e vitulo. ⁊ tertiū ſiı̄e hoī. ⁊ q̄rtū ſiı̄e
aquile volāti. Et poſt paululū. Plena inq̄t
erāt oculis. ⁊ req̄em nō habebāt die ac nocte
dicētia. Sāctus ſanctꝰ ſanctꝰ dn̄s deꝰ oīpotēſ
q̄ erat: ⁊ q̄ eſt. ⁊ q̄ venturus eſt. Quibus cun
ctis ꝑſpicue oſtendit̄. q̄ttuor debere tm̄ euā/
gelia ſuſcipi. ⁊ oēs apocriphoꝝ nenias. mor
tuis magis hereticis q̄ȝ eccleſiaſticis viuis ca
nendas.

Sequit̄ ꝓlogus in Mattheū.

MAtthēꝰ cū p̄mo p̄dicaſſet euāge
lium in iudea: volēs trāſire ad
gētes p̄mꝰ euangeliū ſcripſit he
braice: qd̄ fratribꝰ a q̄bus ibat:
ad mēoriā reliq̄t. Sic em̄ neceſ=
ſe fuit ad ꝯfirmatōȝ fidei euangeliū p̄dicare:
ſic et ꝯtra hereticos ſcribi. Cū aūt pl̄es euan
geliū ſcripſerint: q̄tuor tm̄ hn̄t autoritatis te/
ſtimoniū: q2 ꝑ q̄tuor mundi ꝑtes fidē nūciāt
trinitatꝭ. ⁊ ſunt q̄ſi q̄tuor rote in q̄driga dn̄i q̄
vehit eū ꝑ p̄dicatōeȝ euāgelij: et genꝰ hūanū
q̄drifida morte ꝑemptū: eoꝝ erat p̄dicatōne
viuificandū: vn̄ ⁊ alioꝝ euangelia deciderūt
nec recepta ſunt: q2 nolebāt p̄finitū numeruȝ
caſſari. ꝓpter v̄tuteȝ ſac'ri. Deſignant̄ etiam
euāgeliſte q̄tuor figuris q̄ nō ſunt deceptorie
ſ3 iocūdi myſterij ſibi ꝯſcie. Matthēꝰ in hoīe
intelligit̄. q2 circa humanitatē xp̄i p̄ncipaliter
immorat̄. Marcus in leone. q2 agit de reſur
rectione. Lucas in vitulo. agens de ſacerdo/
tio. Johes in aq̄la. ſcribens ſac'ra diuinitatis
Chriſtus v̄o quē deſcribūt hō fuit de v̄gine
natꝰ. vitulus in imolatōe. Leo i reſurrectiōe.
Aq̄la in aſcēſione. Vel in hoīe hūanitas. In
vitulo ſacerdotiū. In leone regnum. In aq̄/
la exp̄mit̄ diuinitatis ſacramentū.

Incipit argumentū in euangelium.
ſ3m Mattheum.

MAtthēꝰ ex iudea ſicut in ordine
p̄mus ponit̄. ita euangeliū in iu
dea p̄mꝰ ſcripſit: cuius vocatio
ad dn̄m ex publicanis actibus
fuit: duoꝝ in genertōne xp̄i p̄n
cipia p̄ſumēs: vniꝰ cuiꝰ p̄ma circūciſio i car/
ne alteriꝰ. cuius ſ3m cor electio fuit. Ex vtriſ/
q̄ȝ em̄ patribꝰ xp̄s. Sicq̄ȝ q̄terdenario nūero
triformit̄ poſito p̄ncipiū a credēdi fide in ele/
ctōnis tp̄s porrigēs: et ex electōe vſq̄ȝ in trāſ=
migr̄tionis diē dirigēs. atq̄ȝ a tranſmigr̄tōnis
die vſq̄ȝ in xp̄m definiēs. decurſam aduētus
dn̄i oſ̄ndit generatōeȝ. vt nūero ſatiſfatiēs et
tp̄i. et ſe q̄d eſſet oſ̄nderet ⁊ dei in ſe opus mō/
ſtrans etiā in his quoꝝ genꝰ poſuit. xp̄i ope/
rātis a p̄ncipio teſtimoniū nō negaret. Qua/
rum oīm reꝝ tp̄s. ordo. numerꝰ. diſpoſitio.
vel ratio qd̄ fidei neceſſariuȝ eſt. deus xp̄s eſt
q̄ factꝰ ex muliere. factꝰ ſub lege. natus ex vir
gine. paſſus in carne oīa in cruce fixit: vt tri/
umphās ea in ſemetip̄o reſurgēs i corpore ⁊
p̄ris nomē in p̄ribus filio. ⁊ filij nomen p̄ri re
ſtituēs in filijs. ſine p̄ncipio ſine fine. oſ̄ndens
vnū ſe cum p̄re eſſe q2 vnꝰ eſt. In q̄ euangelio
vtile eſt deſiderantibꝰ deū. ſic p̄ma vel media
vl' ꝑfecta coḡſcere: vt et vocatōȝ ap̄li ⁊ opus
euāgelij ⁊ dilectōȝ dei in carne naſcentꝭ ꝑ vni
ū'ſa legētes intelligāt atq̄ȝ id in eo in q̄ rep̄hen
ſi ſunt ⁊ app̄hendere appetunt. recognoſcant
Nobis em̄ in hoc ſtudio argumenti fuit. ⁊ fi/
dem facte rei tradere ⁊ opantis dei intelligē/
dam diligenter eſſe diſpoſitionē a querētibꝰ
non tacere.

Explicit argumentum.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf